

Ktokolwiek jest autorem powiedzenia: „Jedyną stałą rzeczą w życiu jest zmiana”, ma dużo racji. Film, teatr czy powieść nie mogłyby się obejść bez fabuły, stanowiącej ciąg powiązanych ze sobą zdarzeń i zwrotów akcji. Również nasze codzienne rozmowy koncentrują się często wokół pojedynczych zdarzeń, które miały dla nas szczególne znaczenie. Nie można także wyobrazić sobie biografii – opowiedzianej i nagranej, spisanej, czy też zarejestrowanej w inny sposób – która nie zawierałaby historii zmian w życiu. Niektóre z tych zmian są procesualne, rozciągnięte w czasie, inne natomiast wiążą się z pojedynczymi zdarzeniami, które znacząco wpłynęły na bieg życia. Zdarzenia te mogą być zaplanowane bądź przewidywalne (jak ukończenie szkoły), albo przeciwnie – nagle i niespodziewane (jak wypadek drogowy).

Wszystkie momenty, kiedy różnego typu zdarzenia powodują istotne zmiany w życiu człowieka, określono w niniejszym projekcie mianem „znaczących zdarzeń życiowych”. Zmiany takie (pozytywne lub negatywne, subiektywne lub obiektywne) są zwykle trudne – czy wręcz niemożliwe – do odwrócenia. Niektóre z nich mogą być nazwane „punktami zwrotnymi”, jednak ze względu na wieloznaczność tego pojęcia zakres jego zastosowania będzie przedmiotem osobnych analiz w ramach projektu.

Głównym celem projektu jest **eksploracja znaczących zdarzeń życiowych i punktów zwrotnych w biografiach osób, które mają za sobą doświadczenia okresu „realnego socjalizmu” i postkomunistycznej transformacji**. Cel ten zostanie zrealizowany za pomocą pogłębionej analizy dwojakich rodzajów danych na temat biografii wybranych przedstawicieli najstarszych Polaków: (1) przeprowadzonych z nimi w latach 2014-2016 swobodnych wywiadów biograficznych (www.adj.ifispan.pl), (2) danych ankietowych o tych samych osobach zgromadzonych w 6 kolejnych edycjach Polskiego Badania Panelowego POLPAN (www.polpan.org) – ogólnopolskiego, kwestionariuszowego badania struktury społecznej, realizowanego od 1987/8 roku do dziś. Dane obydwu rodzajów zostały zgromadzone dla 44 osób. Niniejszy projekt ma na celu ich analizę.

Szczegółowe cele projektu można podsumować następująco:

- 1) stworzenie katalogu znaczących wydarzeń życiowych, przywoływanych przez najstarszych respondentów Polskiego Badania Panelowego POLPAN w przeprowadzonych z nimi swobodnych wywiadach biograficznych,
- 2) uzyskanie odpowiedzi na pytanie, jak te wydarzenia wpłynęły na przebieg życia badanych osób, tzn:
 - a) jak w subiektywnej ocenie wpłynęły one na całokształt ich biografii,
 - b) jak wpłynęły na pozycję w strukturze społecznej, zajmowaną przez badane osoby w ciągu życia;
- 3) analiza istniejących w socjologii definicji „punktu zwrotnego” i ich konfrontacja z posiadanym materiałem badawczym; być może także wypracowanie własnej definicji;
- 4) wypracowanie metody zestawiania materiału uzyskanego w efekcie swobodnych wywiadów biograficznych z danymi pochodzącymi z panelowego, ilościowego badania kwestionariuszowego, w którym badane osoby uczestniczyły wielokrotnie (sześć razy);
- 5) analiza wniosków płynących z zestawienia danych uzyskanych tak różnymi metodami i wypracowanie wskazówek dla osób posługujących się powyższymi narzędziami w badaniu osób starszych.

Uzasadnienie podjęcia problemu badawczego przedstawia się następująco:

- 1) W socjologii istnieją znaczące rozbieżności w kwestii (a) uwzględniania w badaniach zagadnienia znaczących zdarzeń życiowych, (b) rozumienia terminu „punkt zwrotny”. Kategoria „punktu zwrotnego” wymyka się szczególnie ilościowym badaniom struktury społecznej. W polskiej socjologii prace wykorzystujące to pojęcie są nieliczne.
- 2) Teoretyczne założenie o wzajemnym oddziaływaniu struktur społecznych na jednostki i odwrotnie nie ma dobrego przełożenia na praktykę empiryczną. Badania struktury społecznej, realizowane na ogół metodami ilościowymi, skutkują nieraz generalizacjami, za którymi stoją niewyjaśnione mechanizmy, a próby badania mechanizmów strukturalnych metodami jakościowymi „grzeszą” często bezpodstawnymi uogólnieniami.
- 3) Mimo niezwykłych postępów w zakresie łączenia metod (*mixed methods*) wyjątkowo rzadkie są w socjologii przykłady łączenia badań ilościowych (zwłaszcza prowadzonych na dużą skalę, na próbach losowych) z jakościowym podejściem biograficznym. Szczególnie niespotykane są próby łączenia takich badań na poziomie danych, a nie wniosków. Nie wypracowano jak dotąd metod systematycznego zestawiania tak zróżnicowanego materiału.
- 4) W IFiS PAN zgromadzono unikalny materiał, obejmujący dane z dwóch badań podłużnych o bardzo odmiennym charakterze: panelowego badania kwestionariuszowego (sześć fal) i retrospektywnych swobodnych wywiadów biograficznych. Dane obu rodzajów zgromadzono dla 44 osób. Materiał przeanalizowano dotychczas tylko częściowo; wyniki są obiecujące i zachęcają do dalszych, pogłębionych analiz.